

Константинова Наталья Васильевна-
музыкальный руководитель
МБДОУ «Детский сад №4 «Берёзка»
с. Сунтар Сунтарский улус
Республика Саха (Якутия)

Оскуолаҕа киириэн инниннээҕи саастаах оҕолорго С.А.Зверев – Кыыл Уола «Оһуор» үнкүүтүн үөрэтии

Үлэ уһулччу суолтата (актуальноһа)

Сергей Афанасьевич Зверев –Кыыл Уола биһиги биир дойдулаахпыт, киэн туттар киһибит, норуот биллиилээх ырыаһытынан, тойуксутунан, оһуокайдытынан эрэ буолбакка, кини саха фольклорнай үнкүүтүн төрүттээччитинэн уонна талааннаах үнкүү туруорааччытынан биллэр. Кини РСФСР культуратын үтүөлээх үлэһитэ, Саха АССР искусствотын үтүөлээх деятелэ буолар. Кини быйыл 125 сааһын туолла.

Үлэ сыала-соруга:

1. Биһиги биир дойдулаахпыт Сергей Афанасьевич Зверев-Кыыл Уола саха фольклорнай үнкүүтүн төрүттээччи уонна туруорааччы буоларын оҕолорго өйдөтүү уонна ингэри.
2. Үнкүү нөнүө өбүгэлэрбит төрүт культураларын, сиздэрин-туомнарын кытта билиһиннэри.
3. «Оһуор» үнкүүтүн бэлэмнэнии бөлөх оҕолоругар туруоруу.

С.А.Зверев Түбэй нэһилиэгэр 1900 с. бэс ыйыгар төрөөбүт. Кини үйэлэргэ биирдэ өрө күлүмнээн ааспыт улуу талаан, саха омуга былыр-былыргаттан сайыннаран кэлбит ырыатын-үнкүүтүн, культуратын аҕа көлүөнэлэр ааттаах идэлээхтэриттэн салгыы сайыннаран, норуokka дьиннээхтик тиэрдибит, саха төрүт национальнай сценическэй үнкүүтүн олохтообут киһи буолар. Кини уһулччу кэрэ куоластаах, үрдүк техникалаах чулуу тойуксут, саха бастакы мелодистарыттан, самодетельнай композитордарыттан биирдэстэрэ, суруйааччы быһыытынан улахан поэт, олонхочут, драматург. Оттон оһуокайдытын, тойуксутун чааһынан ыллахха, бу идэлэргэ улуу диэн баар буоллабына, улуулара С.А.Зверев-Кыыл Уола буолуохтаах.

С.А.Зверев отучча сценическэй үнкүүнү айан, бэйэтин мелодияларынан музыкатын суруйтаран, сценаҕа туруоран норуотугар бэлэхтээбитэ. Кини бу үлэтэ саха норуота билигин бэрт үнкүүһүт омук курдук көстөр кыахтанарыгар дьиннээх тирэх, сахалыы сценическэй үнкүү өрө тахсарыгар үрдүк үктэл буолбута. С.А.Зверев бэйэтин олонхолоруттан Ньурбатааҕы театрга артист эрдэбинэ уонна кэлин музыкальной драмалары, «Суоһалдьыйа толбонноох» диэн норуот номоҕуттан балет курдук уустук идэҕэ уонна сахалыы ырыаҕа-тойукка ыччаты түмэ тардан уһуйбута, араас фестивалларга, көрүүлэргэ хотунан-собуруунан үрдүктүк биһирэммит талааннаах самодеятельнай ансаамбылы тэрийэн үгүс сылларга үлэлэспитэ. Кини ис-хаан үнкүүһүтэ, музыкальнайа бэйэтин «Оһуор» үнкүүтэ диэн курдук аатырбыт бөдөн хореографическай айымньыларыгар чаҕылхайдык көстүбүтэ. Манна ханнык да анал үөрэҕэ суох, туһааннаах литератураны билсибэтэх, сурук-бичик чааһыгар илиитин эрэ баттыыр курдук кыахтаах тыа оҕонньоро сценическэй үнкүүнү айааччы, туруорааччы маастар хореограф буоларын таһынан, музыканы суруйааччы композитор оруолун эмиэ толорбута. Бу айылҕаттан айдарыылаах, оһуохай түһүлгэтигэр эрчиллэн үөскээбит, чочуллан тупсубут үрдүк талаан искусствоҕа ситиспит сэдэх көстүүтэ буолар. Онон С.А.Зверев-Кыыл Уола, уол оҕо биридэ төрөөбүт аатыгар, норуотун культурата, искусствота, үтүөлээх деятелэ, үтүөлээх үлэһитэ буолар.

Кини айар үлэтин үрдүк чыпчаалынан буолар «Оһуор» үнкүүтэ. Бу үнкүү саха аныгы үнкүүлэриттэн ойуччу турар, сахалыы тыыннаах үнкүү буолар. Көстүүтэ боростуой эрэри диринг ис хоһоонноох. Бу үнкүү эмиэ былыргы номоххо олобуран туруоруллубут үнкүү. С.А.Зверев «Оһуор» үнкүүтүнэн сизери-туому тутуһан ыал буолууну көрдөрбүт.

Бу үнкүү элбэх чаастарга арахсар, ол курдук 1ч., 2ч., 3ч., дьон олобун, үлэтин-хамнаһын арыйар эбит. Удаҕан эдэрдэри уруйдаан-айхаллаан алҕыыра, бүтэһигэр оһуохайынан түмүктүүллэр. Ис хоһооно эдэр кыыстаах уолга дьоллоох олобу баҕаран алҕааһын буолар.

С.А.Зверев 125 сааһын көрсө биһиги детсад оҕолоругар «Оһуор» үнкүүнү туруордубут, бэлэмнэнии бөлөх оҕолоругар. Бэйэбит көрүүбүтүнэн оҕолор тематикаларыгар сөп хайысханнан сахалыы национальнай үнкүү гынан, аныгы бириэмэҕэ сөп хайысханан сахалыы национальнай үнкүү гынан, аныгы бириэмэҕэ сөп түбэһиннэрэн, уларытан биэрэн туруордубут. Ол иһин бу үнкүүбүтүгэр удаҕаны, уоллаах кыыс үнкүүлэрин киллэрбэтибит. Сүрүннээн 2-с, 3-с чаастарын, саха оһуордарын уонна үлэ хамсаныылардаах чаастарын

ыллыбыт. Биһиги «Оһуор» үнкүүбүт саха танааһын орнаменнарын, мастан-туостан иһиттэр ойууларын, ат киэргэлин, оһуордарын көрдөрөр уонна дьон үлэтин-хамнаһын, кыргыттар иистэнэллэрин, уолаттар уһаналларын көрдөрөр саха национальной үнкүүтэ буолар. С.А.Зверев айан хаалларбыт хамсаныыларын улаханнык уларыппакка киллэрэн биэрдибит. Оҕолор кыайан сатыахтара суоҕа диэбит хамсаныыларбытын эрэ чэпчэтэн биэрдибит.

«Оһуор» үнкүүтүн музыкатын саха норуотун ырыаларыгар уонна фольклорнай музыкатыгар олобуран бэйэтэ онорбут эбит. Үнкүүтэ бааллар дэгэрэн ырыалар, удаҕан дүнгүрүн тыаһа, үнкүүлээччилэр оһуохай тылын этэллэрэ – бу саха фольклорнай үнкүүтэ буоларын туоһулуур. Биһиги үнкүүбүт музыкатыгар «һыт-тыа сайын кэллэ» диэн ырыа аныгы фонограмманы, оҕолорго тийимтиэ, өйдөнөр диэн ыллыбыт. Музыкабыт тиэмэтэ түргэн эрэри ритмэ чуолкай, саҕаланар фразалара биллэллэр.

Сергей Зверев үнкүүтүн хамсаныылар көрдөххө судургу буолан баран, ханнык баҕарар киһи ылла да үтүктэ охсубат. Оҕо ылынарыгар элбэх уустуктардаах, холобура, атахтарын тобуктарыгар дылы өрө көтөҕө-көтөҕө илиилэринэн атын хамсаныыны оноруохтарын наада. Бу маны координацията мөлтөх оҕо аһара ыарырҕатар. Бастаан илиинэн оһуор онорууттан саҕалаан үөрэппипит. Манна атахтарын төбөтүн ханан ууралларын, чопчу көрдөрүүхтээхтерин ирдэбиппит. Салҕыы илии оһуорун уонна өндөннөөһүнү кытта холбоон үөрэппиппит. Сорох хамсаныылары оҕолор сатыахтара суоҕа диэбиппитин чэпчэтэн төбө, илии хамсаныыларын оноттордубут. Зверев үнкүүтүгэр кыргыттар эмиэ дэйбиирдээх киирэллэр. Бу хамсаныыны төбөнү эргитээһиннээх оноһуоллуохтаах.

Дэйбиирин охсор сириҥ диэки хайыһан иһиэхтээхтэр, ону чэпчэтэн төбөнү хамсаппакка иннин диэки көрө сылдьаллар. Кыргыттар быа эргитээһини, хомуска оонньооһуну ыарырҕатан өр кэмнэ үөрэттибит. Бу хамсаныыларга атаҕы кытта илии тус-туска хамсыыллар, хомус оонньооһунна илиилэрин атын хамсаныыны онорор кэмнэригэр систэрин төнкөйөн, кэдэйэн биэрэн иһиэхтээхтэр. Үнкүү туруоруллан бүппүтүн кэҥнэ хамсаныыларын, илиилэринэн онорор оһуордарын, үнкүүтэ турар көнө сурааһын, эргимтэ анаарын, колонналарын тутуһуохтаахтарын чингэтэн үөрэттибит. Илиилэрин, атахтарын хамсаныыларын чуолкайдык онордохторуна биирдэ оһуор ойуута көстөр. Ол иһин ону тэҥнээһиннэ, ыраастааһынна элбэх үлэ барда. Үнкүү хамсаныытын салҕыы сайдытыгар – оһуор онорууттан саҕаланар, оһуохай хаамыта, уолаттар өтүйэҥнэн уһанар хамсаныылар,

игиилээһиннэрэ, кыргыттар быа быластааһыннара, быа эргитиилэрэ, ытарбаларын тутан өндөннөөһүннэрэ, оһуор оноруулар буолар.

Уопсайа үнкүүбүт уһуна 5 мүнүүтэ, 13 араас хамсаныылардаах уонна 8 оһуордаах үнкүү буолла. Кириитигэр үнкүүлээччилэр дэйбиирдээх хаамыынан киирэллэрэ уонна бэйэ-бэйэлэрин көрсөн өндөннүүр хамсаныылар буолар.

Оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах уһуйаан оҕолоругар «Оһуор» үнкүүтүн нөнүө өбүгэлэрбит төрүт культураларын, сизэрдэрин-туомнарын, олохторун – дьаһахтарын кытта билсирии буолар.

ОПИСАНИЕ ТАНЦА “УЗОРЫ”

В танце участвуют 6 девочек, 6 мальчиков. Число исполнителей может быть больше. Музыкальный размер 2/4.

	1-8 т. Из верхних углов выходят исполнители движением “Дэйбиирдээх хаамыы”
	8-12 т. Стоя на месте все делают движ. 2 “Ондонноохун” с поворотом корпуса налево, направо.
	12-16 т. Девочки и мальчики в линии изображают орнаментальный рисунок чороно исполняя движ. 2 “Ондонноохун” Узор 1.
	16-18 т. Изображают узор 1 меняясь движениями рук (мальчики с девочками)
	18-32 т. Мальчики сохраняют положение девочки кладут прямые руки на плечи мальчиков и исполняют движ. 3 «Атабы оро котоҕон хаамыы» Узор 2.
	32-36 т. Исполняя движ. 4 «Оһуохай хаамыыта» разрывая линию, в центре образуют 2 круга сделав круг, исполнители становятся в полукруг.

	Девочки стоят на месте делают движ. 2 «Ондоннооһун» руки раскрыты в сторону.
	66-66 т. Мальчики исполняя движ. 10 «Дьизрэнкэй» отходят назад к девочкам, высоко поднимая изготовленное украшение, становятся между девочками в полукруг. Узор 4.
	66-72 т. С радостью принимая подарок исполняют движ. 2 «Ондоннооһун» двумя руками как бы поддерживая серьги мальчики опускаются на левое колено. Руки кладут на колено. Узор 4.
	66-72 т. С радостью принимая подарок исполняют движ. 2 «Ондоннооһун» двумя руками как бы поддерживая серьги мальчики опускаются на левое колено. Руки кладут на колено. Узор 4.
	72-76 т. Все исполнители движ. 3 продвигаются всей линией до середины сцены. Узор 5.
	76-80 т. исполнители продолжая продвигаться вперед, меняют положение рук. Узор 6.
	80-86 т. Тем же ходом, исполнители всей линией отходят назад, меняя положение рук. Узор 7.
	86-90 т. Мальчики сидя на коленях, высоко поднимают вверх соединенные в ладонях руки. Девочки обхватывают ладонями ладони мальчиков, локти девочек приподняты. Исполняют движ. 2 «Ондоннооһун». Узор 8.
	90-94 т. Мальчики поднимаются с колено и исполняют движ. 11 «Дэйбиирдэһии» одновременно девочки садятся на правое колено и изображают игру на хомусе движ. 12.
	94-98 т. Все исполнители продвигаются вперед на авансцену движ. 3 «Атабы оро котоҕон хаамыы» у мальчиков руки за спиной. У девочек руки в сторону.
	98-102 т. исполняют движ. 13 «Уруйдаан сугуруйуу» .
	102-110 т. Все уходят за левую переднюю кулису, исполняя движ. 4 «Оһуохай хаамыыта».